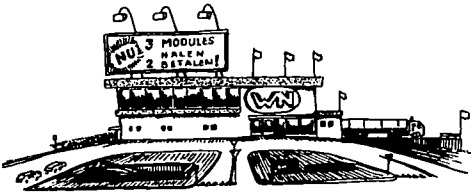

De uitgeverij een supermarkt

Een interview met Jan Westenbroek, uitgever

Jan Westenbroek studeerde Nederlandse taal- en letterkunde en Algemene Literatuurwetenschap aan de Rijksuniversiteit Leiden. Hij werkte als docent Nederlands MO-A aan de Haagse Leergangen (nu Haagse Hogeschool) en was docent/adjunct-directeur bij de Scholengemeenschap G.K. van Hogen-dorp (VBO, MBO en HAVO) in Rotterdam. Omdat hij bij Wolters-Noordhoff verantwoordelijk uitgever is voor het fonds Nederlands-MBO, wilde de kernredactie via een interview zijn invalshoek weergeven op de veranderingen in het MBO en de gevolgen daarvan voor de ontwikkeling van methoden.

De uitgeverij een supermarkt

Hoe speelt een uitgeverij in op veranderingen in het onderwijs?

Als uitgever zit je dicht op de markt. Je volgt de ontwikkelingen nauwgezet. We hebben contacten met verschillende instanties (bijvoorbeeld VBVE, CPS, CIBB, LOB's, BTG's), scholen, docenten, auteurs en natuurlijk lezen we

nauwgezet *Uitleg*. Vaak zie je veranderingen lang van tevoren aankomen. Het tijdstip waarop een verandering daadwerkelijk ingaat, is echter niet altijd te voorspellen. De invoering van sectorvorming en vernieuwing vindt plaats sinds 1990. Je bent afhankelijk van het werk van anderen. BOOB's (Bedrijfstaksgewijs Overleg Onderwijs Bedrijfsleven) die hun planning niet haalden waardoor het wachten was op goedgekeurde eindtermen. Leerdoelontwikkelaars, die de VBVE (Vereniging Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie) heeft ingeschakeld om de eindtermen in leerdoelen te vertalen, kwamen op hun beurt in tijdnood. De onderlinge afstemming van de leerdoelen van de verschillende sectoren liet bovendien nog te wensen over. Als ontwikkelaar van leermiddelen sta je als het ware aan het eind van een voedselketen. Je werkt met de input van anderen. Wij moesten in wel zeer korte tijd de leerdoelen vertalen in een voor de praktijk werkbare vorm en didactiek. Dat betekende nogal wat pionierswerk. We waren natuurlijk al wel begonnen. Plannen maken, taxeren welke kant het op zou gaan, auteurs zoeken enzovoorts.

Je besloot een methode Nederlands voor het MBO te herzien. Hoe is dat in zijn werk gegaan? Kun je iets vertellen over hoe een uitgever in het algemeen een (nieuwe) methode uitgeeft?

Bij een herziening van een bestaande methode begin je de uitgangspunten op te stellen. Die baseer je op de wensen en de gebruikerservaringen uit het veld, op sterke punten van concurrerende methoden, op de problemen die de nieuwe situatie (Sectorvorming en vernieuwing middelbaar beroepsonderwijs) oproept. Een methode is een bundeling oplossingen van problemen die leven bij de docent, de leerling en de school. De problemen formuleer je eerst in een programma van eisen. Hoe schep je meer zelfstudiemogelijkheden bijvoorbeeld of hoe breng je niveaudifferentiatie aan, hoe waarborg je leerlijnen in een modulair systeem, hoe voorkom je overlap, hoe zorg je voor de broodnodige afwisseling? Vanuit het programma van eisen kom je tot een fysieke omschrijving van het produkt (aantal pagina's, kleur, verhouding tekst/beeld, formaat, bindwijze, papiersoort). Daarna maak je een begro-

ting. Je bepaalt de prijs en de oplage. Daarna ga je met je auteurs naar oplossingen zoeken. Je moet ontzettend veel vragen beantwoorden om tot een goed concept te komen. Hoeveel modules, wat is de structuur van een module, wat is de structuur van een hoofdstuk, van een paragraaf, wat voor soort opdrachten en hoeveel? Licht die structuur vast, dan maak je per lesstofeenheid een inhoudelijke beschrijving waarin je vastlegt wanneer je wat aanbiedt. Die beschrijving moet kloppen met het programma van eisen. Om een voorbeeld te geven: bij spelling, stijl en grammatica heb je te maken met de noodzaak van inslijpen. Herhaling is broodnodig, maar dat staat haaks op het begrip module waaraan je volgens je programma van eisen moet voldoen. Bovendien moet je het voor de leerling afwisselend houden. Tien weken alleen taalverzorging, was niet ons idee van afwisselend. We hebben dat in dit geval opgelost door in elke module een rubriek 'Taalverzorging' op te nemen. Als eenmaal het programma van eisen, de fysieke eisen en de inhoudelijke beschrijving vastliggen, begint het schrijven pas. Met de auteurs bespreek je geregeld de nieuwe kopij en bewaak je de voortgang. Zodra er een representatief gedeelte van de kopij klaar is, ga je met vormgevers praten die een ontwerp maken waarop de auteurs de rest van de kopij kunnen afstemmen.

Welke criteria hanteer je voor je besluit een methode uit te geven?

Het moeilijkste, maar ook het leukste werk bij de uitgave van een nieuwe methode vind ik het voorwerk, niet zozeer het schrijven. Je peilt de behoefte in de markt en je onderzoekt of je daar een boek voor kunt maken. Wat doet de concurrentie? Wat kan ik daar aan toevoegen? Je moet voortdurend bovenop de markt zitten, voortdurend kijken waar de problemen zitten, wat voor soort problemen het zijn, hoeveel mensen dezelfde problemen ondervinden, heeft iemand anders ze al opgelost en hoe kun je ze zelf oplossen. We weten bijvoorbeeld nu al dat er in 1996 een bijstelling van de eindtermen komt. We moeten dus in 1995 al weten hoe we daar op in kunnen spelen.

Je moet natuurlijk een methode maken waar je klanten wat mee kunnen. Voor mij zijn de criteria dat het materiaal *leerbaar, maakbaar,*

toetsbaar en te presenteren moet zijn. Een methode moet toegesneden zijn op de problemen die de docent en de leerling ondervinden. Een docent moet de eindtermen en leerdoelen halen. Daarvoor heeft hij materiaal nodig waarmee hij zo min mogelijk problemen in de klas ondervindt. Geen opdrachten als: ga nu naar het secretariaat en vraag ... Een docent die zoiets laat uitvoeren kan zijn gezicht niet meer vertonen. Een nieuw probleem bijvoorbeeld in het MBO is de gewijzigde toetssystematiek. Elke toets telt mee voor het eindresultaat. Leerlingen hebben geen tijd meer om op gang te komen of een eindsprintje te trekken zoals vroeger. De docent zal vaker moeten toetsen en de vorderingen van de leerlingen in de gaten moeten houden zodat niemand voor verrassingen komt te staan. En dat vergroot het probleem van de docent: vaker toetsen met een hogere kwaliteit betekent veel extra werk en een nog hogere werkdruk. Daar proberen we iets aan te doen met een nieuwe toetsservice.

Hoe bewaak je de kwaliteit van een (nieuwe) methode?

Kwaliteit is de verantwoordelijkheid van de uitgever. Die kwaliteit valt of staat met de mogelijkheid die in te kopen. Dat doe je door te werken met auteurs in wie je vertrouwen hebt. Dat is weleens lastig. Educatief schrijven is een vak apart. Globaal heb je drie soorten auteurs: natuurtalenten (ze zijn erg zeldzaam), potentiële auteurs (aan wie je het kunt leren) en mensen bij wie het gewoon niet lukt. Dat laatste zegt overigens niets over de kwaliteit van de betrokkene als docent. Je werkt bij nieuwe auteurs met een proeffase: een nieuwe auteur schrijft een proefhoofdstuk. In veel gevallen blijkt hij of zij een potentiële auteur te zijn of het helemaal niet te kunnen. Zo'n proefstuk werkt naar twee kanten: de uitgever kan beoordelen óf de auteur aan zijn criteria voldoet, de nieuwe auteur kan zien met welke moeilijkheden en onvoorziene valkuilen van het schrijfproces die te maken krijgt. Als beide partijen met elkaar verder willen, zit je goed. Vervolgens begeleid je het schrijfproces: je commentarieert de kopij, doet suggesties en redigeert.

Vindt er onderzoek plaats naar lay-out/vormgeving in relatie tot de doelgroep?

Jazeker. Wij doen onderzoek naar de beeld/tekst-verhouding, naar soort beeld en hoe docenten daarmee in de praktijk omgaan. In het MBO zien docenten bijvoorbeeld weinig heil in rijk geïllustreerde boeken. Het gaat hen niet om het mooie, maar om de functionaliteit van de illustraties. In het MBO zien we daarom ook geen noodzaak full-colourboeken te maken zoals in de basisvorming.

In hoeverre wordt er nog landelijk getoetst met de invoering van modulering en de daarbij behorende certificaten?

Er zijn op dit moment alleen nog plannen rond de toetsing van de uitstroombewijzen in 1995-1996. De gedachtenvorming is nog in volle gang. Zoals het er nu naar uitziet, komt er door samenwerkingsverbanden tussen scholen de mogelijkheid – misschien landelijk – gebruik te maken van een centrale toetsenbank (een 'itemboek') waaruit scholen toetsen kunnen betrekken. Tot die tijd is er nog niets, terwijl er wel getoetst moet worden. Iedere school is zelf verantwoordelijk voor de toetsing en landelijk zal het afhangen van de samenwerking tussen de scholen, de status ligt nog niet vast. De minister moet de kwaliteit bewaken, maar de scholen zijn in beginsel vrij met de invulling.

Wat is de stand van zaken wat de methode-ontwikkeling voor het MBO betreft?

Voor de sector Economie hebben we het eerste deel van een methode. Deel twee komt volgend jaar. Daarnaast geven we de eerste twee delen uit van een nieuwe serie van vijf delen over bedrijfscommunicatie voor de opleiding Commerciële Dienstverlening: deel 1 gaat over public relations, deel twee over media en middelen. Voor de korte opleiding komen we volgend jaar met het eerste deel van een modulaire methode voor de korte stroom. Voor de afdeling Administratie-kort komen we volgend jaar met een tweedelinge herziene editie. Voor de sector Techniek is net een herziene editie verschenen. Voor de sector Dienstverlening en Gezondheidszorg hebben we

sinds vorig jaar een nieuwe methode. Verder ontwikkelen we een multi-sectorale methode. Die gaat bestaan uit een theorieboek en per sector verschillende modulowerkboeken, te beginnen met een deel voor het Middelbaar Toeristisch en Recreatief Onderwijs (MTRO), een deel voor het Middelbaar Horeca Onderwijs (MHO) en een deel voor het Middelbaar Agrarisch Onderwijs (MAO). Volgend jaar verschijnen bovendien de eerste twee delen van de nieuwe serie praktische cursussen beroepsvaardigheden: notuleren en rapporteren. Tenslotte komen we volgend jaar met een nieuwe schakelmethode voor het Oriëntatie- en Schakeljaar (O&S). Daarmee kun je leerlingen met een taalachterstand op het gewenste instroomniveau brengen. We houden daarbij rekening met leerlingen die Nederlands als tweede taal hebben.

Welke MBO-sector kent de grootste veranderingen?

Er moet nog veel gebeuren. De meeste scholen draaien nu voor het eerst het nieuwe programma met alle kinderziekten vanden. Ze zullen van dit eerste jaar veel leren. De sector Economie is het verst wat de doorvoering van de veranderingen betreft, zowel organisatorisch als onderwijskundig. De sector Techniek is minder ver hoewel we recent een methode hebben herzien. De sector Dienstverlening en Gezondheidszorg is er nog niet uit. Daar moet nog veel geconcretiseerd worden. Er kan daar nog veel veranderen. De agrarische sector trekt zijn eigen plan, ook al omdat die sector nog onder een ander ministerie valt. De korte MBO-opleidingen moeten binnen het veranderende onderwijs hun eigen plek vinden. De bovenbouw van die opleidingen moet op nog veel scholen gestalte krijgen. In 1996 is het hele programma een keer gedraaid. SVM gaat dan over in een nieuwe beroepseducatiewet waarin alle mogelijke vormen van beroepsonderwijs hun wettelijke basis zullen krijgen.

Wat is volgens jou de toekomst van het MBO en daarmee de methoden?

Dat is moeilijk te zeggen. Een ontwikkeling die al aan de gang is, is de vorming van Regionale Opleidingencentra (ROC's). Dat zijn een soort educatieve supermarkten voor beroep-

De opleiding tot leraar Nederlands in het MBO

Langere tijd lieten de lerarenopleidingen zich weinig aan het MBO gelegen liggen. Dat is echter veranderd sinds veel afgestudeerden hun weg naar het MBO vinden. Kees Sluis, lerarenopleider aan de Hogeschool Holland in Diemen, bekijkt de huidige opleidingen tot MBO-leraar Nederlands.

sonderwijs. Ook het leerlingwezen, de volwasseneneducatie, het cursorisch beroepsonderwijs en oriëntatie- en schakelopleidingen moeten daarin hun plaats krijgen. In sommige regio's zijn ze daarmee al een flink eind op weg, maar in andere lukt het nog niet zo erg. De minister wil er in ieder geval naar toe. Je zou als uitgeverij te maken kunnen krijgen met een andere vraag. Het is voorstelbaar dat uitgeverijen gaan werken op basis van 'u vraagt, wij draaien'. De school bestelt modules, waarmee de uitgeverij op maat gesneden methoden samenstelt. Denk maar eens aan het dag- en avondonderwijs. In het avondonderwijs heeft men bijvoorbeeld niet alle modules nodig die in methoden voor het reguliere voltijdsonderwijs voorhanden zijn.

Wat is de invloed van een uitgever op het onderwijsbestel, in dit geval het middelbaar beroepsonderwijs?

Het is voor iedereen een ingewikkelde situatie: voor de scholen en voor de uitgeverijen. Je moet een nieuwe methode voor een nieuwe onderwijssituatie zien als een goed doordacht voorstel. Dat is de meerwaarde die je als uitgeverij te bieden hebt. Zo'n voorstel werkt alleen als het redelijk aansluit bij de praktijk. Als uitgever kies je voor een bepaalde oplossing: welke modules komen er in een boek en hoe verdeel je de stof over de verschillende delen, hoe gebruik je de didactiek. Je biedt een bepaald scala aan mogelijkheden. De scholen vertalen de keuzes van de uitgever naar de onderwijspraktijk. Zij maken keuzes, selecteren, leggen accenten afhankelijk van de specifieke schoolsituatie. De invloed van de uitgevers lijkt op het eerste gezicht dus vrij groot. Dat verandert wel zodra de situatie is uitgekristalliseerd. Uit de praktijk komen dan wensen en suggesties die de uitgever vervolgens weer verwerkt in een herziene editie of in een volledig nieuwe methode. Boeken maak je uiteindelijk samen met de klant. Dat is de cyclus en zo hoort het ook.

De opleiding tot leraar Nederlands in het MBO

Een blik in de historie: een afstandelijke relatie

Lerarenopleidingen behoren in ons land tot het Hoger Beroepsonderwijs. Het zou erg voor de hand liggen, dat dit HBO zich nadrukkelijk bezighoudt met en zich richt op zijn 'voorpost', het MBO. Dit is echter nauwelijks het geval.